

12 Прангашивили И.В. Системный подход и общесистемные закономерности. М.: СИНТЕГ, 2000. С. 38.

13 Mancilla R.G. Introduction to Sociocybernetics (Pt 3): Fourth Order Cybernetics // Journal of Sociocybernetics. 2013. Vol. 11, no. 1/2. P. 47–73. https://doi.org/10.26754/ojs_jos/jos.20131/2626.

Reference:

1 Qazaqstan Respyblikasynyń "Bilim týraly" Zańy. 27.07.2007 j., № 319-III QRZ. Astana. Aqorda.

2 Týleyova G. Grafikalıq Mamandyqtar boyınsha Oqý Prosesin Qarqyndatýǵa Júeli Kózqaras / G. Týleyova, T. Ğaliev, M. Esekeshova, Z. Sadyqova, N. Tastanbekova, S. Bodikov // ICGG 2024 - Geometria jáne Grafika boyınsha 21-Shi Halyqaralyq Konferensia Materialdary. ICGG 2024. Derektter Injeneriasy Jáne Komýnikasialyq Tehnologialar boyınsha dáris Konspektleri. – 2024. - Tom. 216. – B.185-195. https://doi.org/10.1007/978-3-031-71225-8_16

3 Sam L. fon Bertalanfi stolknýlsá s ana) logichnoi problemoi: kak on ne ýpominal A.A. Bogdanova kak svoego predshestvennika, tak i rád amerikanskikh biologov ne ýpominal ego v kachestve avtora obshei teorii sistem (sm.: Bertalanfi fon L. Obshaia teoria sistem – obzor problem i rezýltatov // Sistemnye issledovaniia. M.: Nayka, 1969. S. 36).

4 <http://filosof.historic.ru/enc/item/f00/s10/a001028.shtml#>

5 Kýchkarova D.F. Injenerlik Grafikany Oqytýdaǵy Bilim Sapasynyń Máseleleri / D. F. Kýchkarova, D. A. Achilova // ICGG 2020 - Geometria jáne Grafika boyınsha 19-Shy Halyqaralyq Konferensia Materialdary. ICGG 2021. Intellektyaldy Júeler men Esepteýlerdegi jetistikter. – 2021. - Tom. 1296. – B.681-690. https://doi.org/10.1007/978-3-030-63403-2_61

6 Parsons T. Lýman N. Vvedenie v sistemnyıy teoriy. M.: Logos, 2007. S. 11

7 Ojegov S.I. Slovar rýsskogo iazyka.- Ekaterinbýrg, 1994.-800 s.

8 Dj.Reale., D.Antiseri Batys filosofiasy: bastayınan búgingi kúnge deın. - Almaty, 2012. - 167 b.

9 Kúzembaev S.Qazaqstan Respyblikasynnda Syzba Geometria jáne Grafika Boyınsha Bakalavrlardy Dairalay / S. Kúzembaev, M. Aljanov, G. Tóleyova, L. Elibaeva // ICGG 2022 - Geometria jáne Grafika boyınsha 20-Shy Halyqaralyq Konferensia Materialdary. Derektter Injeneriasy Jáne Komýnikasialyq Tehnologialar boyınsha dáris Konspektleri. – 2024. - Tom. 146. – B.939-945. https://doi.org/10.1007/978-3-031-13588-0_82

10 Volkov Iy.E. Sosialnye sistemy kak obekt sosiologicheskogo analiza // Sosio) logicheskie issledovaniia. 2009. № 9. Sen) tábr. B.

11 V kachestve primera mojno privedı ra) botý: Makýshin L.M. Sosialnyı mehanizm razvıtia sistemy pechatı. Metodologicheskı i istoricheskı aspekty / L.M. Makýshin // Izvestia Ýralskogo gosýdarstvennogo ýni) versiteta. 2005. № 37. S. 149-158.

12 Prangashvili I.V. Sistemnyı podhod i obshesistemnye zakonomernosti. M.: SINTEG, 2000. S. 38.

13 Mansilla R.G. Sosiosibernetikaǵa Kirispe (Pt 3): Tórtinshi Reti Kibernetika // Sosiosibernetika Jýrnaly. 2013. Tom. 11, № 1/2. B.47-73. https://doi.org/10.26754/ojs_jos/jos.20131/2626.

МРНТИ 14.35.05

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2025.85.1.014>

A.M.Сухаева,¹ Г.Т.Садуақас,^{1*} Н.А.Шынтаева²

¹ Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

² М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті, Тараз қ., Қазақстан

АРТ ТЕХНОЛОГИЯЛАР НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ БІЛІМ ПЕДАГОГТЕРІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУДЫ МОДЕЛЬДЕУ

Аңдатпа

Мақалада арт технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың теориялық аспектілері философиялық, психологиялық, тарихи-әлеуметтік, педагогикалық негіздеулерде баяндалады. Арт технология гуманистік бағытта оқу-тәрбие үдерісіне қолайлы деп түсіндіріліп, болашақ мамандардың көкжиегін кеңейту: өмірдің тұтастығын қолдау (дамыту), шынайы даралыққа жету, тұлғааралық қарым-қатынаста автономиядан жақындыққа көшу, негізгі өмірлік мақсаттарды тұжырымдау, өмірлік шеңберде шынайы көзқарастарды дамыту, адекватты өмірлік концепциялар, тереңірек дамытуда эмпатия мен интуицияны пайдалану символдық қатынас деңгейлерін құрайтындығы айтылады. Арт-терапияның функцияларына қатысты тазарту, реттеушілік, коммуникативті-рефлексивті, адамзаттың интеллектуалдық және рухани тәжірибесін меңгеру, құзыреттілікті интернационализациялау жайлы талданады. Арт технологияның мүмкіндіктері тұтастық, үштік қатынас, әлемнің суретін кеңейту, знергия блоктары, клиент құзыреті, процедуралық деп беріледі.

Арт технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлауды модельдеу жүзеге асады. Құрылымдық-мазмұндық моделі мақсаттық, мазмұндық – технологиялық, бағалаушы - нәтижелілік блоктарынан

құралып, мотивациялық, мазмұндық, ұйымдастыру, когнитивтік, іс-әрекеттік, нормативтік компоненттер арқылы сипатталады. Болашақ бастауыш білім педагогтерінің арт-технология негізінде кәсіби даярлығы қалыптасуының критерийлері, деңгейлері қарастырылады. Арт технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлауды жүзеге асырудың ұстанымдары талданады. Қорытынды бөлімде ғылыми-әдістемелік ұсыныстар беріледі.

Түйін сөздер: арт білім, арт технология, модельдеу, көркемөнер, өзін-өзі дамыту.

Сихаева А.М.,¹ Садуакас Г.Т.,^{1*} Шынтаева Н.А.²

¹Казахский Национальный педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Казакстан

²Таразский университет им. М.Х.Дулати, г.Тараз, Казакстан

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ АРТ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация

В статье излагаются теоретические аспекты профессиональной подготовки будущих педагогов начального образования на основе арт-технологий в философском, психологическом, историко-социальном, педагогическом обосновании. Арт-Технологии трактуются как благоприятные для учебно-воспитательного процесса в гуманистической направленности и расширяют кругозор будущих специалистов: поддержание (развитие) целостности жизни, достижение истинной индивидуальности, переход от автономии к близости в межличностном общении, формулировка основных жизненных целей, развитие реалистичных взглядов на жизненные рамки, адекватные жизненные концепции, использование эмпатии и интуиции в более глубоком развитии - я не знаю, - сказал он. В отношении функций Арт-терапии анализируются очищающие, регулятивные, коммуникативно-рефлексивные, овладение интеллектуальным и духовным опытом человечества, интернационализация компетенций. Возможности арт-технологий представлены как целостность, тройное отношение, расширение картины мира, блоки энергии, клиентская компетенция, процедурная.

На основе арт технологий осуществляется моделирование профессиональной подготовки будущих педагогов начального образования. Структурно-содержательная модель состоит из целевых, содержательно – технологических, оценочно - результативных блоков и характеризуется мотивационными, содержательными, организационными, когнитивными, деятельностными, нормативными компонентами. Рассматриваются критерии, уровни формирования профессиональной подготовки будущих педагогов начального образования на основе арт-технологий. Анализируются принципы осуществления профессиональной подготовки будущих педагогов начального образования на основе Арт технологий. В заключительной части даются научно-методические рекомендации.

Ключевые слова: арт образование, арт технологии, моделирование, искусство, саморазвитие.

Sikhayeva A.,¹ Saduakas G.,^{1*} Shyntaeva N.²

¹Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

²M.H.Dulati Taraz University, Taraz, Kazakhstan

MODELING OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS BASED ON ART TECHNOLOGIES

Abstract

The article presents the theoretical aspects of the professional training of future teachers of primary education based on art technologies in philosophical, psychological, historical, social, pedagogical substantiation. Art technologies are interpreted as favorable for the educational process in a humanistic orientation and broaden the horizons of future specialists: maintaining (developing) the integrity of life, achieving true individuality, moving from autonomy to intimacy in interpersonal communication, formulating basic life goals, developing realistic views on the life framework, adequate life concepts, using empathy and intuition in deeper development, I do not know," he said. With regard to the functions of Art therapy, the author analyzes cleansing, regulatory, communicative and reflective, mastering the intellectual and spiritual experience of mankind, and internationalization of competencies. The possibilities of Art technologies are presented as integrity, triple relation, expansion of the worldview, energy blocks, client competence, procedural.

Modeling of professional training of future primary education teachers is carried out on the basis of Art technologies. The structural and content model consists of targeted, content-based, technological, evaluative and effective blocks and is characterized by motivational, content-based, organizational, cognitive, activity-based, and normative components. The criteria and levels of formation of professional training of future teachers of primary education based on art technologies are

considered. The principles of professional training of future primary education teachers based on Art technologies are analyzed. The final part provides scientific and methodological recommendations.

Keywords: art education, art Technology, modeling, art, self-development.

Кіріспе. Бүгінгі таңда білім беру ісінің барлық бағытында арт мәдениетті дамытуға және әр түрлі көркемдік қызмет түрлерінде практикалық дағдыларды табысты меңгеру тәсілін табуға көмектесуге ғана емес, сонымен қатар адамдарды өздерінің ішкі тәжірибесі арқылы, жеке эмоционалдық тәжірибесі арқылы, шығармашылық процеске жеке қатысу арқылы жалпы-адамзаттық құндылықтармен таныстыруға баса назар аударылады.

Еліміздегі адами капиталды дамытудың маңыздылығына мына құжатта көрсетілген: «...Адам капиталын дамытушы негіздердің бірі – білім беру саласы. Білім беру саласының қызметкерлері оқу-тәрбие дамыту категориясы аясында білім алушыларға білім беріп қана қоймай, өскелең ұрпақты қоғамға, өмірге дайындап, әртүрлі жағдайлардан шешім таба алуға үйретуд», - деп көрсетілген [1].

Арт білім беру бойынша Медведева Е.А., Левченко И.Ю., Комиссарова Л.Н., Добровольская Т.А., Корженко О.М. және т.б. ғалымдар арт педагогикалық қызметтің негізгі бағыттарын құруды қарастыруға болады деп есептейді педагогика, психология, өнертану сияқты белгілі ғылымдар мен салаларды біріктіруге негізделген моральдық-эстетикалық өзара әрекеттестік жүйесінің тәрбиелік кеңістігі және жалпы алғанда, адам білімінің бүкіл кең спектрі және сондай-ақ, болашақ педагогтердің немесе оқу үдерісіне қатысушылардың өз бетінше көркем шығармашылығын ұйымдастыруы өзекті мәселелердің бірі.

Бұл жерде біз арт педагогиканың негізгі сипатты ерекшелігін ескеруіміз керек, ол өнер құралдары мен көркемдік-шығармашылық әрекетке негізделген. дамып келе жатқан білім беру әлеуеті. Мұндағы әлеует, біздің ойымызша, әлеуметтік ортадағы келеңсіз құбылыстардың алдын алу жұмыстарында – қазіргі жастардың теріс жолға түсуі, мінез-құлық ауытқулары, депрессия, күйзеліске бейімділік және суицидтік әрекеттердің алдын алу жұмыстарында ерекше сұранысқа ие.

Білім берудегі өнер әдістеріне қатысты гуманистік арт-терапияны ерекше атап өтуге болады, оның мақсаты білім полярлық сызықтары арасындағы тепе-теңдікті сақтай алатын теңгерімді тұлғаны дамытуға (*мысалы, махаббат – жек көру, әлсіздік – күш, жалғыздық – жақындық, ынтымақтастық – бәсекелестік, тәуелділік – тәуелсіздік, үстемдік – бағыну, үміт – үмітсіздік және т.б.*) қызмет етеді.

ЮНЕСКО ұйымы ересектерге білім беру ерекшеліктерін зерттей отырып, көптеген зерттеулердің нәтижесінде ересектер тәрбиесінің негізгі қағидасын: «Ересек үшін оқу қызық болуы керек» деп тұжырымдады [2]. Педагогикалық мағынада көңіл көтеру эмоционалды өрлеуді, әрбір қатысушының әрекетке жеке қатынасын, оның мағыналарды жеке түсіндіру құқығын, көркем-педагогикалық тәсілдің құрамдас бөліктері болып табылатын топтағы бейресми атмосфераны білдіреді және оны оқу процесіне қосу қажеттілігін тағы бір рет растайды. Сонымен, арт технология негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін мұғалімдерді дайындау, соған сәйкес компоненттер, өлшемдер, көрсеткіштерді түзу, оның моделін жасау дәл бүгінгі таңда өзекті болып отыр.

Гуманистік арт технология міндеттерінің оқу-тәрбие үдерісіне қолайлылығы: жеке тұлғаның көкжиегін кеңейту: өмірдің тұтастығын қолдау (дамыту), шынайы даралыққа жету, тұлғааралық қарым-қатынаста автономиядан жақындыққа көшу, негізгі өмірлік мақсаттарды тұжырымдау, өмірлік шеңберде шынайы көзқарастарды дамыту, адекватты өмірлік концепциялар, тереңірек дамытуда эмпатия мен интуицияны пайдалану символдық қатынас деңгейлерін құрайды.

Негізгі ережелер:

- білім берудегі өнер әдістеріне қатысты гуманистік арт-терапияны ерекше атап өтуге болады, оның мақсаты білім полярлық сызықтары арасындағы тепе-теңдікті сақтай алатын теңгерімді тұлғаны дамыту (*мысалы, махаббат – жек көру, әлсіздік – күш, жалғыздық – жақындық,*

ынтымақтастық – бәсекелестік, тәуелділік – тәуелсіздік, үстемдік – бағыну, үміт – үмітсіздік және т.б.);

- тұтастық, адам - тұтас жүйе: дене-ақыл-жан. Ағза – қоршаған орта. Бір деңгейдегі кез келген өзгеріс басқаларға да әсер етеді. Адаммен жұмыс істей отырып, біз де оның адалдығымен жұмыс істейміз. Келесі, үштік қатынас. Арт-терапия - бұл терапевт-клиент-объект арасындағы қатынас шығармашылық. Әлемнің суретін кеңейту. Энергия блоктарың клиент құзыреті. Өз күшіне, біліктілігіне және қадір-қасиетіне сенімін қолдау. Клиенттің құзыреттілігін құрметтеу. Процедуралық. Белгіленген тақырыпқа параллель орындалатын негізгі процестерге тиісті назар аудару;

- Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделі *мақсаттық, мазмұндық – технологиялық, бағалаушы - нәтижелілік блоктарынан* құралды. *Мақсаттық блокта* зерттеу мақсаты, міндеттері, принциптері, әдіснамасы орын алады. *Мазмұндық-технологиялық блокта* теориялық, арт-технологиялық, мотивациялық, мазмұндық, ұйымдастыру, когнитивтік, іс-әрекеттік, нормативтік компоненттер орналастырылады. *Бағалаушы-нәтижелілік блокта* болашақ бастауыш білім педагогтерінің арт-технология негізінде кәсіби даярлығы қалыптасуының критерийлері, деңгейлері.

Материалдар мен әдістер. Арт технология негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін мұғалімдерді дайындауда, оның моделін жасауда арт білімнің эволюциялық дамуын сипаттауды ұсынамыз.

Арт білімнің сан алуан түрлері мен жанрларын жан-дүниесін сауықтыру мақсатында пайдалану ежелден байқалады. Арт педагогика, арт білім, арт технологияның ауқымы жағынан атқаратын жұмыстарында айырмашылықтар бар болғанымен, түпкі идеясы бір. Бұлай дейтініміз, кейбір тарихи-әлеуметтік талдаулармен байланысты келеді.

Алғашында діни қызметкерлер, содан кейін дәрігерлер, философтар, мұғалімдер жан мен тәнді емдеу үшін әртүрлі өнер түрлерін қолданды. Кескіндеменің, театрдың, музыканың, бидің адам психикасына әсер ету механизмін зерттей отырып, ежелгі ғалымдар арт білімнің рөлі мен орнын анықтауға тырысты. Адам ағзасының функцияларын, оның ішінде психикалық функцияларды қалпына келтіру процесінде де, және жеке тұлғаның рухани дүниесінің қалыптасуында да қолданысқа түсе бастады.

Емдеу әдісі ретінде арт Ежелгі Грецияда, Египетте, Месопотамияда, Қытайда және Үндістанда қолданылған. Ежелгі астарлы әңгімелердің бірінде Дәуіт арфада ойнап Саулды жүйке күйзелісінен емдеген [3]. Ежелгі Греция бейнелеу өнерін адамдарға әсер етудің тиімді құралы ретінде қарастырған алдыңғы қатарлы өркениеттердің бірі. Ежелгі гректердің мифологиясында Аполлон (өнер меценаты) мен оның ұлы Асклепийдің (емдеу меценаты) бейнелері өнер мен медицина арасындағы байланыстың нышандары болды. Галереяларда адамдық асыл қасиеттерді танытатын мүсіндер қойылды. Әдемі мүсіндер туралы ойлана отырып, ежелгі грек ағартушыларының пікірінше, адам олар бейнелейтін барлық жақсылықты сіңіреді, бұл туралы да осындай пікір қалыптасқан. картиналар тамаша шеберлер деп пайымдады.

Ежелгі гректер де театрға ерекше мән берген (алғашқы театр Ежелгі Грецияда пайда болғанын еске түсірейік). Афинада, Спартада және Грецияның басқа жерлерінде театр мемлекеттік мекеме бола отырып, театр ықпалының көмегімен белгілі бір идеялар уағыздалып, дүниетаным қалыптасты. Театр көрермендерге адамгершіліктің, ерліктің, ерік-жігердің, мұратқа адалдықтың өміршең сабақтарын берді. Рухы күшті батырлар (Прометей, Эдип, Антигон, Электра, т.б.), олардың басынан кешкендері, іс-әрекеттері, жеке қасиеттері адамдарды өзіне тартып, жанашырлық сезімін оятты.

Ежелгі гректің ең көрнекті философтары мен ағартушылары – Пифагор, Аристотель, Платон, Демокрит музыканың алдын алу және емдік күшін көрсетті. Олар музыка бүкіл әлемде тәртіп орнатады, оның ішінде адам ағзасындағы бұзылған үйлесімділік деп мәлімдеді [4].

Пифагордың философиялық этикасындағы ең маңызды ұғымдардың бірі – адамның дұрыс жолды таба білуі. Арт көріністері өмірлік белсенділікті күшейтуші (ол ән айту, ойын, би, баяндамалар, ым-ишара, ойлар, іс-әрекеттер, туғанда және өлгенде болады делінген) – «эвритмия». Осы шынайы ырғақты табу арқылы микроәлемнің бір түрі ретінде қарастырылған адам алдымен полистік гармонияның ырғағына үйлесімді түрде еніп, содан кейін жалпы әлемнің ғарыштық ырғағына қосыла алады. Қоғамдық өмірді арт біліммен салыстыру дәстүрі Пифагордан шыққан [4, 181б].

Ежелгі Қытайда, Грекиядағы сияқты, музыка өте кең және дәстүрлі қытай медицинасының ережелеріне сәйкес қолданылған. Ежелгі қытайлық диагностика мен емдеу тәсілдері (соның ішінде музыкалық терапияны қолдану) белсенді биологиялық нүктелерге немесе акупунктураға әсер етуге негізделген.

Ежелгі дереккөздерде арт терапия мен арт педагогиканың тарихи-философиялық тамырларын растайтын өнердің сол немесе басқа түрінің немесе жанрының әсерінен ғажайып емдеу туралы көптеген куәліктер бар.

Арт білімнің адам ағзасына әсер ету механизмін ғылыми тұрғыдан түсінудің алғашқы әрекеттері XVII ғасырда, ал эксперименттік зерттеулер XIX ғасырдың аяғы - XX ғасырдың басына жатады. Осы жылдары өнерді адамдардың психикалық дамуының факторы ретінде қарастыру позициясы пайда болды деп айтуға болады, визуалды әдістерді психотерапевтік және психокоррекциялық құрал ретінде пайдалануды негіздеу (Жан Этьен Доминик Эскироль – психиатриялық мекемелердегі музыка терапиясының элементтері: Дж. Дебюффе, М. Ричардсон және С. Корсаков және т.б., В.М.Бехтерев, И.М.Догель, И.М.Сеченов, И.Р.Тарханов және басқалары – арт білімнің емдік әсерлерінің адам ағзасына әсері М.Наубург – бейсаналық процестердің құралы ретіндегі бейнелеу әрекеті және т.б. жолға қойылды [5].

Алайда, тек 20 ғасырда ғана өнерге ғылыми зерттеулердің нақты оң нәтижелеріне негізделген емдік функция ресми түрде жатқызыла бастады. Мысалы, Ұлыбританияда М.Ричардсон, Дж.Дебфет және басқалар психикалық бұзылыстарды емдеу үшін бейнелеу өнерін пайдаланды, ал 1940 жылдары әртүрлі адамдар салған суреттер құрал ретінде пайдаланылды (арт зерттеулер ессіз үдеріс деп танылды).

«Арт-терапияны» алғаш рет 1938 жылы Адриан Хилл шипажайлардағы туберкулезбен ауыратын науқастармен жасаған көркем жұмысын сипаттау үшін қолданған. Кейін бұл термин емдік өнердің барлық түрлеріне (музыкалық терапия, драмалық терапия, би қозғалысы терапиясы және көркемөнер т.б.) қолданыла бастады. Кейінірек бұл ұғым кеңейді, енді арт-терапия – бұл психологиялық сипаттағы мәселелерді шешу үшін адамның шығармашылық және жай шығармашылық әрекетін қолданатын психотерапия және психокоррекция әдістерінің кешені [6].

Осы әдістердің көмегімен олар болашақта сәтті өңделді, адам жанын емдеуге рұқсат етіліп, ары қарай дамуда тұлғааралық және ішкі жанжалдар, дағдарыс, мазасыздық және стресс күйлері, психологиялық жарақаттарды терең емдеуге жол ашты. Сонымен қатар, мұндай әдістер шығармашылықтың дамуына, жеке тұлғаның өсуіне және жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетінің өзін-өзі жүзеге асыруына ықпал етеді.

Кәсіби қызметтің ерекше түрі ретінде арт-терапия Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін Ұлыбританияда психотерапиямен тығыз байланыста дами бастады.

Арт педагогика психотерапияның бір саласы ретінде дамуының басында арт-терапия психоаналитикалық көзқарастарда З.Фрейд және Г. Юнг еңбектерінде көрініс тапты, олардың ғылыми ұстанымы бойынша адамның көркемдік қызметінің соңғы өнімдері (сызу, мүсін, қолданбалы өнер және т.б.) оның бейсаналық психикалық үдерістерін білдіреді. Сондықтан психоанализ тұрғысынан арт-терапияның негізгі механизмі *сублимация – жою, ішкі кернеу бірге көмегімен энергияны әлеуметтік қолайлы мақсаттарға жетуге бағыттау* (мысалы, өзін-өзі жою энергиясын өнерге немесе басқа шығармашылыққа қайта бағыттау) [7].

Арт-терапияға толық анықтама беру өте қиын, өйткені ол белгілі бір дәрежеде маманның теориялық тұжырымдамалары мен практикалық қызметінің саласына, белгілі бір елге тән арт-терапиялық үлгілерге және олардың «жетілгендік» дәрежесіне байланысты. Арт-терапияның әртүрлі түсінігінің мысалдарын келтіріп отырмыз.

Эдит Крамер оң нәтижелерге, ең алдымен, ішкі жанжалдарды білдіруге және қайта жаңғыртуға мүмкіндік беретін көркем шығармашылық процесінің «емдеу» мүмкіндіктерінің арқасында қол жеткізуге болады деп есептеді. және, сайып келгенде, оларды шешу. Адриан Хилл бейнелеу өнерінің емдік күштерін байланыстырады, ал «ауыр тәжірибелер». Маргарет Наумбург көркемдік ізденістердің нәтижесінде адам өзінің ойын еркін жеткізе алатындығына күмәнді жеңеді деп есептейді.

Сонымен, кейбір ғалымдар көркем шығармашылық психотерапевтке клиентпен тығыз байланыс орнатуға және оның тәжірибесіне қол жеткізуге көмектесетінін атап көрсетсе, басқалары көркем шығармашылықтың емдік әсерін атап көрсетеді деп айтуға болады, бұрын қол жеткізілген бәрі азаптан алшақтап, жағымды көңіл-күй тудырудың арқасында, басқалары - бұл өз сезімдерін сублимациялауға және деструктивті тенденцияларға жол бере алатындығына байланысты болады делінген.

1969 жылы арт-терапевттер мен практиктерді біріктіретін американдық арт-терапия қауымдастығы құрылды. Ұқсас бірлестіктер кейіннен Англияда (ВААТ, Британдық арт-терапевтер қауымдастығы), Голландияда және Жапонияда пайда болды. 1960 жылдан 1980 жылға дейін арт-терапияны дербес мамандық ретінде мемлекеттік тіркеуге көмектескен кәсіби бірлестіктер құрылды.

«Балалар мен жасөспірімдермен жұмыс істеудегі арт-терапия және арт-педагогика принциптері» [8], «арт-терапия» түсінігі «арт-терапия» және «арт-педагогика» болып екіге бөлінді. Осы сәттен бастап арт педагогика көркем білім берудегі дербес бағыт ретінде «өмір сүру құқығын» алды деп саналады.

Р.А.Верховодова, Р.А. Галустова «Арт педагогика – оқушы тұлғасына тиімді тәрбиелік әсер ету мақсатында оқу-тәрбие үрдісінде өнердің әр түрін интеграциялық пайдалануға негізделген ғылыми-педагогикалық бағыт» деп т.сіндіреді [9].

Арт-терапияның функцияларына қатысты біз келесі негізгі функцияларды анықтайтын зерттеушілердің пікірін ұстанамыз:

- катартикалық: тазарту, азат етуші теріс күйлер;
- реттеушілік: *жүйке және психикалық стрессті жеңілдету, психосоматикалық процестерді реттеу, позитивті модельдеу, психоэмоционалды жағдай;*
- коммуникативті-рефлексивті: қарым-қатынас бұзылыстарын түзетуді қамтамасыз ету, адекватты тұлғааралық мінез-құлық, өзін-өзі бағалауды қалыптастыру [10].

Келесі функциялары арт-терапия ерекшеліктерін Т. Колошина келесідей тұжырымдайды:

- диагностикалық: сызба арнайы құжат болып табылады және автор туралы көптеген мәліметтерді қамтиды (сызба әрқашан символдық болып табылады, ол қаншалықты жасыруға тырысса да, әрқашан автордың *қазіргі күйін білдіреді*);

-емдік: *өнердің көмегімен жеке тұлғаны нақты емдеу, жеке тұлғаны психологиялық тұтастыққа қайтару;*

- гуманистік білімге қатысты арасындағы тепе-теңдікті сақтай алатын теңдестірілген тұлғаны дамыту (мысалы, махаббат-жек көру, әлсіздік-күш, жалғыздық-жақындық, ынтымақтастық-бәсекелестік, тәуелділік-тәуелсіздік, үстемдік-бағыну, үміт-үмітсіздік және т.б.) [11].

О.М.Корженко мен Е.А.Заргарян арт педагогиканы бүгінгі педагогикалық қызметтің толық қалыптасқан саласы деп жариялауға мүмкіндік беретін келесі ерекшеліктерді атап көрсетеді:

- өнерді және оның құралдарын пайдалану (*кез келген оқу пәнінің мазмұны*) студенттердің *адамзаттың интеллектуалдық және рухани тәжірибесін меңгеру* мақсатында;
- *құзыреттілікті интернационализациялау* (ішкі иемдену), бұл үшін арнайы жағдай жасау;
- білімге басымдық беру *«оқыту-тәрбие-тұлға дамыту» классикалық бірізділігі* [12].

Жоғарыда талданған философиялық, тарихи-әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық талдаулар бізге арт технологияның гуманистік бағытқа бірқатар дидактикалық мүмкіндіктерді аша түсті, оны біз 1-суретте ұсынып отырмыз. Бұл ретте тұтастық, адам - тұтас жүйе: дене-ақыл-жан. Сондай-ақ ағза – қоршаған орта. Бір деңгейдегі кез келген өзгеріс басқаларға да әсер етеді. Адаммен жұмыс істей отырып, біз де оның адалдығымен жұмыс істейміз. Келесі, үштік қатынас. Арт-терапия - бұл терапевт-клиент-объект арасындағы қатынас шығармашылық. Шығармашылық процесс әрқашан ұйымдастырылған сондықтан, не біреу сұрайды, бақылайды, қатысады. Терапия кезінде жасалған кез келген объект оны қарауға, жауап алуға, резонанс табуға болатындай етіп жасалады. Енді біреуі әлемнің суретін кеңейту. Энергия блоктары қатаң, ескірген мінез-құлық үлгілерінен туындауы мүмкін. Жағдай өзгерсе, бірақ әрекеттер өзгеріссіз қалса, олар енді тиімді болмайды. Әрине, бұл шектеу. Шығармашылық белсенділік таңдаудың жаңа мүмкіндіктерін, өзгерістердің шығармашылық жолдарын сынап, біржақтылық пен шектеулерден құтылуға көмектеседі. Ең маңыздысы, клиент құзыреті. Өз күшіне, біліктілігіне және қадір-қасиетіне сенімін қолдау. Клиенттің құзыреттілігін құрметтеу. Соңғысы - процедуралық. Белгіленген тақырыпқа параллель орындалатын негізгі процестерге тиісті назар аудару. Әдетте, бұл токтар тікелей бар көзқарас негізгіге дегенмен мақсаттар мүмкін болу маңыздырақ қазіргі уақытта. Кездейсоқ емес деп саналатын априори ағымдарын ескере отырып, клиенттің ниетіне назар аудару.

1-сурет. Арт технологияның гуманистік бағыттағы мүмкіндіктері

Бұл тұрғыда арт-терапияның мәні өнердің пәнге емдік-коррекциялық әсер етуінде қарастырылады және көркемдік-шығармашылық әрекеттің көмегімен психотравматикалық жағдайды қалпына келтіруде, көркемдік қызмет өнімі арқылы онымен байланысты тәжірибелерді сыртқы формаға шығаруда, сондай-ақ жаңа жағымды тәжірибелерді құруда және оларды қанағаттандыру жолдарында көрінеді. Осы жерде, біздің ойымызша, гуманистік арт-терапия өнер педагогикасына еніп, оның әдістерін кеңірек контексте – тәрбиелік, дамытушылық және жалпы түзетушілікте қолдануға мүмкіндік береді. Атап айтқанда, ол «арт-терапия» тіркесі ғылыми-педагогикалық түсіндіруде көркемдік әрекет арқылы тұлғаның, топтың немесе ұжымның эмоционалдық әл-ауқаты мен психологиялық денсаулығына қамқорлық ретінде түсініледі.

Арт технологияны оқытудың мақсатты құрамдас бөлігі Б.Блум таксономиясының ережелеріне негізделген, оған сәйкес болашақ бастауыш білім педагогтерін даярлауда білім алушылар білім беру мақсаттарының 6 категориясынан өтеді – *білім, түсіну, қолдану, талдау, синтез және бағалау* [13]. Соңғы үш түрі жоғары психикалық белсенділікке жатады. Арт технология оқу пәні ретінде онда қойылған мақсаттар жүйесі мен ойластырылған тапсырмалар жүйесі арқылы білім алушыны танымдық мақсаттың соңғы деңгейіне жетуге жетелейді. Арт технология оқу процесінде көркемдік құралдарды пайдалану арқылы оқушының білім деңгейін (танымын) ғана емес, сонымен бірге эмоциясын, сезімін, құндылықтарын (эффекті) деңгейін белсендіретін пән болғандықтан, Б.Блум таксономиясының кеңейтілген тұжырымдамасы, оған сәйкес оқу процесі

студент тұлғасының аффективті саласына бағытталған, маңызды болып көрінеді. Бұл сала оқытудың эмоционалдық құрамдас бөлігімен байланысты мәселелерді қамтиды: ақпарат алуға негізгі ұмтылудан бастап нанымдардың, идеялардың және көзқарастардың интеграциясына дейін қызмет көрсетеді.

Б.Блум таксономиясының ережелеріне сай бұл аймақта 5 деңгей бар:

Қабылдау. Бұл категория ақпаратты қабылдауға дайындығын білдіреді, мысалы, адам жұмысқа берілу қажеттілігін мойындайды, басқаларды мұқият тыңдайды, әлеуметтік мәселелерге сезімталдықты көрсетеді және т.б.

2.Жауап беру. Бұл категория жеке тұлғаның өз оқуына белсенді қатысуын білдіреді, мысалы, пәнге қызығушылық таныту, презентация жасауға дайын болу, аудиториядағы талқылауларға қатысу, басқаларға өз еркімен көмектесу және т.б.

Құндылық бағдарлары. Бұл категория құндылық бағдарын қарапайым қабылдаудан оған деген міндеттемеге дейін созылады, мысалы, жеке адам демократиялық процестерге сенімін көрсетеді, күнделікті өмірде ғылымның рөлін бағалайды, басқалардың әл-ауқатына қамқорлық көрсетеді, жеке және мәдени ерекшеліктерді құрметтейді және т.б.

Ұйымдастыру. Бұл категория индивидтердің әртүрлі құндылық бағдарларын біріктіру, олардың арасындағы қарама-қайшылықтарды шешу және осы бағдарларды сіңіру, мысалы, демократиялық қоғамда еркіндік пен жауапкершілік арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ету қажеттілігін мойындау, өзінің мінез-құлқы үшін жауапкершілікті қабылдау, кәсіби этика стандарттарын қабылдау, құндылықтар жүйесіне бейімделу және т.б.

Тарату. Бұл деңгейде индивидте өзінің мінез-құлқын тұрақты және мақсатты түрде анықтайтын сенімдері, идеялары мен көзқарастары бойынша белгілі құндылықтар жүйесі болады, мысалы, өз бетінше жұмыс істеуге сенімділік танытады, кәсіби этикаға адалдық танытады, жақсы тұлғалық, әлеуметтік және психологиялық бейімделу қабілетін көрсетеді, салауатты өмір салтын ұстанады және т.б.

Арт технология негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін мұғалімдерді дайындауда негізгі әдіснамалық ұстаным жоғарыдағы талдаулардан туындайды: шығармашылық бейнелеудің әртүрлі модальділері сурет салу, би, қимыл-қозғалыс, музыка, поэзия, драматургия арқылы беріледі. Олар мүмкіндігінше көп болуы керек, өйткені бұл жеке адамның мүмкіндіктерін арттырады. Оның үстіне «аурудан құтылу» процесі мен «сауықтыру» процесі (мақсаттың пайда болуы немесе тұтастыққа қайта оралу) әртүрлі бағыттар, ал екіншісі біріншіге «мүмкіндік береді» .

Көркем педагогика құралдары арқылы болашақ мұғалімдердің шығармашылық көркемдік-бейнелеу іс-әрекетіне дайындығын дамыту үлгісінің келесі құрамдас бөлігі мазмұндық блок болып табылады, оған мыналар кіреді: жалпы мәдени дайындық. Болашақ мұғалімдердің жалпы мәдени психологиялық-педагогикалық дайындығы мен әдістемелік дайындығы жан-жақты дамыған және әлеуметтік белсенді тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді, ол көркемдік педагогика курсы аясында теориялық дайындық негізінде жүзеге асырылады.

Қазақстандық жоғары білім беру деңгейінде ғылымға және жоғары білімді маманға деген қалыптасып келе жатқан жаңа көзқарас пен ұстабынып отырған бағыт болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлауда әлеуметтік маңызды бағдарлардың пайда болуына жетелейді. Олардың ішінде әсіресе, ерекше орын кәсіби даярлығында болашақ мұғалім ретіндегі оқу-кәсіби қызметінде студенттер тұлғасының ішкі қуат резервтерін, ішкі мүмкіндіктерін белсендіруге арналған оқу-тәрбие процесін құру болып табылады. Бұл міндетті шешу үшін болашақ бастауыш білім педагогтерін даярлауды неғұрлым жаңа, сапалы деңгейде ұйымдастырып, соған тікелей арналған әдістемелік жүйенің жасалуы керек деп санаймыз.

Нәтижелер. Болашақ бастауыш білім педагогын кәсіби даярлау сапасын жоғарылату жолдарының бір векторын арт-технологиямен тікелей байланыстыра қарастыру осы жұмыстың құрылымдық-мазмұндық моделін анықтауды қажет етеді. Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделін құру арт-

технология жүйесінің әрбір элементі мен олардың өзара байланыстарын және қатынастарын, олардың барлығы бірігіп тұтас жүйе құру процесін айқындайды. Жүйеленген әдіснамалық негіздер болашақ бастауыш білім педагогының өнер әдістерін қоса игеріп, өзінің кәсібін сапалы деңгейде атқару жолдарын тануына тірек болады.

Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлау біртұтас педагогикалық процесс ретінде білім беруші субъекті мен білім алушы субъектілердің өзара ықпалдасқан әрекетін білдіреді. Осы педагогикалық процесс болашақ бастауыш білім педагогының тұлғасы қалыптасуына, жаңа инновациялық оқыту технологияларын, соның ішінде арт-технологияның да мүмкіндіктерін пайдалану жолдарын іске асырады.

Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделі *мақсаттық, мазмұндық – технологиялық, бағалаушы – нәтижелілік блоктарынан* құралды.

Мұндағы *мақсаттық блокта* зерттеу мақсаты, міндеттері, принциптері, әдіснамасы орын алады.

Мазмұндық-технологиялық блокта теориялық, арт-технологиялық, мотивациялық, мазмұндық, ұйымдастыру, когнитивтік, іс-әрекеттік, нормативтік компоненттер орналастырылады.

Бағалаушы-нәтижелілік блокта болашақ бастауыш білім педагогтерінің арт-технология негізінде кәсіби даярлығы қалыптасуының критерийлері, деңгейлері орналастырылады.

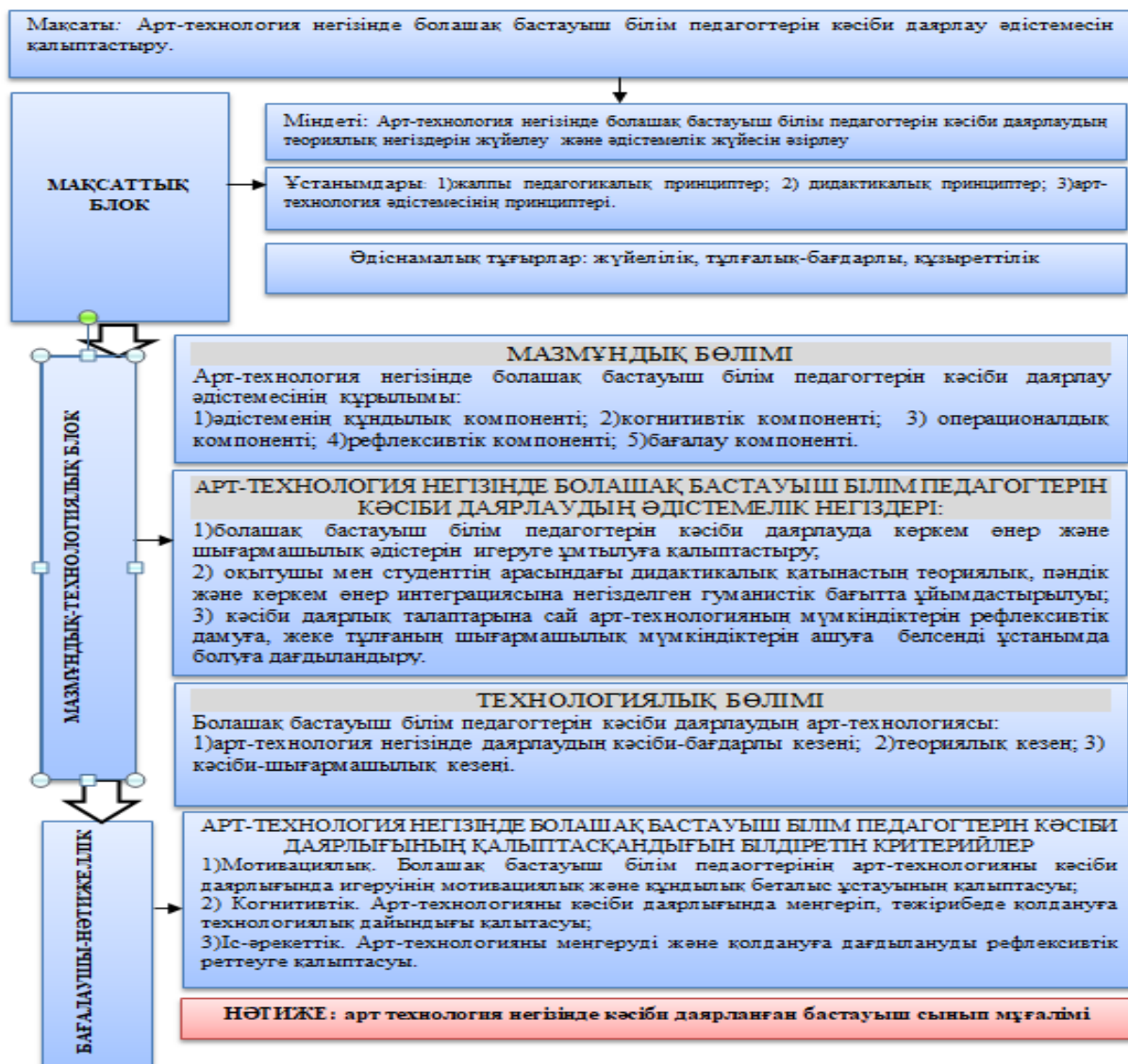
Модельдің әр блогын құраушы компоненттерінің әрбірінде өзінің атқаратын функциясы мен шешуге тиіс міндеттері және жетуі көзделген нәтижелері болатыны белгілі. Сонда арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлау дегеніміз студенттердің арт-технологияның құрашы барлық компоненттері мен тетіктерін, байланыстары мен қатынастарын педагогтік кәсібінде қолдану құзыреттілігі деп түсініледі.

Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделінің мәні оны практикада іске қосатын әдістемелік жүйенің әзірленуінде таныла түседі. Сол әдістемелік жүйе арт-технологияны пайдалана отырып болашақ бастауыш білім педагогының кәсіби педагогтік дүниетанымын қалыптастыруға, әр студенттің өзіндік тұлғалық педагогтік стилінің қалыптасуына, нәтижесінде, ұсынылған арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлау моделінің барлық тиімді тұстарын айқындап, кәсіби педагогтік даярлауды сапалы деңгейге көтеруге қажетті мүмкіндіктерді танытады.

Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделінің құраушы блоктарының арасындағы байланыстар мен қатынастарды және әр блоктың ішкі кіші компоненттерінің арасындағы өзара байланыстар мен қатынастарды анықтап, олардың оқу-тәрбие процесіне енгізілу тәртібін анықтау мүмкін болады. Бұл ретте арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлау барысына *жүйелілік, тұлғалық-бағдарлы, құзыреттілік* (подход) тұрғысынан келу жолы алынғанын да атап кетеміз.

Бұл тәсілдемелерді алудың өзіндік ерекшеліктері мол. Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлауға жүйелілік тәсілдеме тұрғысынан келу осы бағыттағы мақсатқа қол жеткізуде алға қойылатын теориялық және практикалық проблемаларды шығармашылық, өнер әдістерін игеру жолымен шешу шынайы тіршіліктің қажеттілігімен тығыз байланысты.

Кәсіби педагогика теориясы мен пән әдістемелерінің көркем өнермен және шығармашылық, продуктивтік әдістермен, өмірлік практикалық таным әрекеттерімен интеграциялануы қазіргі қоғамдағы болып жатқан көптеген процестердің өзара байланыстары көбеюіне байланысты. Нақты айтқанда, қоғамдық өмірдегі бір мәселенің шешімін табу, басқа да көптеген проблемалардың шешілуін мүмкін етеді немесе соған тиімді жол тауып бере алады.

2-сурет. Арт-технология негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделі

Талқылау. Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделінің тәсілдемелерінің ерекшеліктері олардың басты бағдар ретінде алынғанымен байланысты танылады.

Модельде көрсетілген *жүйелілік тұғыр* арт-технология негізінде болашақ бастауыш білім педагогын кәсіби даярлаудың әдістемелік жүйесіндегі көптеген байланыстардың өзіндік ерекшелігі мен қызметін тануға мүмкіндік береді. Жүйе теориясына сүйенетін болсақ, компоненттер мен олардың арасындағы байланыстың сапалы қатынасқа айналуын әдістемелік жүйенің компоненттеріне қатысты анықтауға болады. Әдістемелік жүйедегі әрбір компонент өзара заңды байланысқа түсіп, белгілі бір сапалы функцияны орындауға қатысады. Жүйелілік тәсілдеме дидактика заңдылықтарының әдістемеде орнымен, реттілігімен, сыртқы және ішкі байланыстарды реттей отырып орындалуына тірек болады.

Ал *тұлғалық-бағдарлы тұғыр* болса, болашақ бастауыш білім педаогтерін кәсіби даярлауда арт-технологияны негіз студің оңтайлы жолы ретінде алынды. Тұлғалық-бағдарлы тәсілдеме болашақ бастауыш білім педагогны студент кезінен бастап білім мен тәрбие заңдылықтарын игерген кәсіби педагог тұлға ретінде бағалауға, әрбір студенттің еліміздегі білім беру жүйесінде болашақта орны бар кәсіби тұлға ретінде тануды міндеттейді.

Арт-технологияның көркем өнер мен шығармашылық әдістерді педагогикалық процесте өзінің де тұлғалық өсуі үшін, оқушыларын дамыта отырып, жеке тұлғасын дамытатын креативті педагог ретінде қалыптасуына беретін мүмкіндіктері осы яғни тұлғалық-бағдарлы тәсілдемені басшылық ету арқылы танылады. Тұлғалық-бағдарлы тәсілдеме әрбір жеке студенттің қайталанбас болмысына құрметпен қарауды көркем өнер және шығармашылық әдістерді қолдана отырып үйренуе тірек болады. Студентті тек болашақ педагог ретінде ғана емес, оны адами, гуманист, интеллект иесі, сый-құрметті талап ету құқы бар қоғамымыздың толыққанды мүшесі ретінде қалыптастыруға арт-технологияның қосатын үлесі көп.

Болашақ бастауыш білім педагогының яғни студентінің арт-технология негізінде көркем өнер әдістері мен шығармашылық әдістерін шығармашылық және белсенділігін дамытатын жол ретінде ала отырып, жеке тұлға ретіндегі өзіндік ерекше қабілеті мен танымдық мүмкіндіктерін де дамытатын тиімді бағыт ретінде алынды. Студенттің арт-технология негізінде кәсіби тұлғаға айналу жолын осы тұлғалық-бағдарлы тәсілдеме арқылы айқын көрсетуге болады.

Модельде көрсетілген келесі тиімді тұғырдың бірі - *құзыреттілік тұғыр*. Оның ерекшелігі құзыреттілік тәсілдемеге сүйене отырып, модельді іске асырушы әдістемелік жүйенің болашақ бастауыш білім педагогының арт-технологияны кәсіби даярлығын шыңдайтын әдістемелік жүйе ретінде меңгеруіне мүмкіндіктер табылады. Арт-технология негізінде кәсіби даярлау барысында болашақ бастауыш білім педагогтері арнайы әдістемелік жүйе бойынша оқып-біліп, болашақта педагог қызметінде қолдануға болатын жақсы мүмкіндіктерді игеріп алады. Мұның өзі студенттердің педагогика мен көркем өнердің интегралдық жаңа мүмкіндіктерін кәсіби педагог ретінде қалыптасуында барынша меңгеруге ұмтылуы тиіс екендігін көрсетеді.

Модельде көрсетілген мазмұндық-технологиялық блогының компоненттерге қатысы бар күрделі жүйе екендігін көруге болады. Осы блокты құраушы үш бөлімі, нақты атап айтқанда, мазмұндық, технологиялық, әдістемелік негіздер деп аталатын бөлімдерінің әрқайсысы өзінше бір күрделі жүйе болып табылады.

Мазмұндық бөлімі болашақ бастауыш білім педагогтерін арт-технология негізінде кәсіби даярлау пәнін, студенттердің арт-технологияны қолдану әдістемесін, оның құндылық, *когнитивтік, операциялдық, рефлексивтік-бағалау компоненттерін* арт-технология әдістері мен оқу, тапсырма, жаттығуларының, студенттердің жобаларының атаулары мен мазмұнын қамтиды. Студенттер, бір жағынан, болашақ бастауыш білім педагогы ретінде арт-технологияны қолдану әдістемесін үйреніп меңгереді. Ал екінші жағынан, студенттердің өздері білім алушы рөлінде болғандықтан, арт-технологияның мүмкіндіктері арқылы, көркем өнер әдістері арқылы өздерінің жаңа, креативтік-шығармашылық келбеттегі тұлға болу мүмкіндіктерін таниды.

Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың өз мақсаттарына қол жеткізуі осыған лайықты кәсіби педагогты арт-технология негізінде даярлау *мазмұнымен* қамтамасыз етіледі. Ол мазмұнда болашақ бастауыш білім педагогының дүниетанымдық, кәсіби, тұлғалық қалыптасуының заманауи тұрғыдан қойылып отырған талаптарға сәйкес келеді.

Құндылық компонент арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың мазмұнындағы ең орталық өзегі болып табылады: Сол арқылы студенттің болашақ бастауыш білім педагогы ретіндегі келбетін көркем өнер мен шығармашылық әдістерді қоса меңгеру арқылы толықтыра, зорайта түседі. Жеке тұлға ретінде өзінің тұлғасын арт-әдістер арқылы жетілдіріп дамытуға және педагог ретінде өзінің мәдениетін, педагогтік таным кеңдігін көрсете алады. Нақты айтатын болсақ, адам баласы өзін осынау келген әлемінде жоғалтып алмай, өзін-өзі саналы түсінуі, «тауып алуы». Сана категориясы деп философияда рухани күшті айтатын болса, сананың құндылығы әрбір жеке адамның санасында тек материалдық қана емес, рухани өмірдің, оның ішінде көркем өнердің әсемдігін де сезінетін, түсінетін, ұғынатын мүмкіндігі мен қабілеті болуымен ерекшеленеді. Арт-технологияның негізінде бастауыш білім педагогын кәсіби даярлаудың құндылық қыры студенттердің осы бағытта білім алып, тәрбиеленуін көдесейтіндігімен танылады.

Когнитивтік компонент студенттердің өздерінің кәсіби даярлық барысындағы білім жүйесін арт-технология негізінде саналылықпен қабылдап түсінуін білдіреді. Бұл ретте болашақ бастауыш білім педагогының білуі тиіс білім мазмұны кәсіби педагогтік қызметіндегі арт-технологияның мәні мен әлеуметтік маңызы туралы болы керек. Атап айтқанда, арт-технологияның мақсаты, міндеттері, мазмұны формасы, әдіс-тәсілдері туралы, арт-технологияның кәсіби даярлаудағы ішкі құрамы туралы, студенттердің педагогтік тұлғасын және қоғамның игі адамы ретіндегі тұлғасын қалыптастырудағы орны туралы танып-білуі керек. Когнитивтік компоненттің іске асырылу жолы зерттеу барысында жинақталған материалдар негізінде «Арт-технология негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлау» тақырыбындағы таңдау курсы ұйымдастырып өткізу болып табылады.

Келесі *операционалдық деп аталатын компоненттің* ерекшеліктері оның құрамында арт-технология негізінде бастауыш білім педагогын кәсіби даярлау технологиясында қолданылатын оқу формалары, арт-әдістер, арт-амалдар мен тәсілдер, құрал-жабдықтар, әдістемелік нұсқаулықтар т.б. жинақталады. Оған қоса, осылардың әрқайсысының өзінің қолданылатын орны мен шешуі тиіс белгілі бір оқу-тәрбиелік міндеттері болады. Болашақ бастауыш білім педагогтерінің арт-технология негізінде кәсіби даярлануы барысында мотивациялық дайындығы операциялдық дайындығымен бір қатарда болу керектігін есте сақтау маңызды.

Келесі компонент – *рефлексивтік компонент*, оның да арт-технология негізінде болашақ бастауыш білім педагогын кәсіби даярлауда атқаратын функциялары көп және маңызды. Заманауи педагогтердің рефлексивтік құзыреттілігі маңызды орынға қойылып отырғаны белгілі. Осымен байланысты рефлексивтік компоненттің ұсынып отырған моделімізде орын алуының маңыздылығы арта түседі. Педагогикалық еңбектерде педагогикалық рефлексияны педагог өзінің кәсіби қызметінде қол жеткен нәтижелерін және қол жеткізе алатын нәтижелерін сондай-ақ олардың сапасын өз бетімен анықтай алатын педагогикалық іс-әрекеттің бір түрі деп анықтайды. Сонымен қатар, рефлексивтік компоненттің қажеттілігі және маңыздылығы педагог өзін қоршаған адамдардың, серіктестерінің өзін қалай қабылдайтынын саналы түрде тани білуі ерекшелігінде жатыр.

Келесі компонент – *бағалау компоненті*. Ғалымдардың атап көрсетуінше, бағалаушы компонент студенттердің оқу-танымдық әрекетін басқаруда аса қажетті. Бағалау компонентінің орындайтын бірқатар функциялары бар, атап айтқанда: - оқу-танымдық қызметте студенттерді ынталандыратын, бағдар беретін, қызықтыратын функция;

- дер кезінде талдау жасап, оның нәтижелерін болжамдық нәтижелермен салғастыра отырып, оны жедел түзету функциясы;
- студенттің өзін-өзі дұрыс бағалауына мүмкіндік беру, сөйтіп оқуға деген мотивациясын жақсарту функциясы;
- көркем өнер туындыларына, шығармашылық жұмыстарға деген сезімін, эмоциялық көзқарасын білдіруіне көмектесу функциясы.

Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың мазмұны бүгінгі күнге ғана емес, технология жетіліп, оқу-тәрбие процесінің жаңа деңгейлерге көтерілетін, ертеңгі күні педагогтерден креативтілік пен шығармашылықты керек ететін алдағы уақытқа да лайық болуы тиіс деп ойлаймыз.

Модельдегі мазмұндық-технологиялық блоктың екінші яғни технологиялық бөлімінің ерекшелігі қандай әдіс, тәсіл, амал арқылы, қандай логикалық жүйе арқылы, қандай құрал-жабдықтар арқылы берілген мазмұнды меңертуге болатынымен байланысты танылады. Технологиялық бөлімде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың арт-технологиясын оқу процесіне ендірудің кәсіби-бағдарлы кезеңі, теориялық кезеңі, кәсіби-шығармашылық кезеңі және олардың өзіндік ерекшеліктері беріледі.

Кәсіби-бағдарлы кезеңнің шешуі тиіс міндеттері студенттердің көркем өнер әдістерін педагогикалық процесте қолдануға деген кәсіби қызығушылығын тудырумен байланысты анықталады. Студент арт-технологияның маңыздылығына ден қойып, біріншіден өзінің тұлға

ретінде, екіншіден жан-жақты жетілген кәсіби педагог ретінде, үшіншіден, дүниетанымдық көзқарасында креативтік-шығармашылық таным берік орын алуын көздейтін интеллектуал ретінде түсінуіне қол жеткізу. Болашақ педагог ретінде арт-технологияның мол мүмкіндіктеріне, оларды меңгеру түрлері мен жолдарына деген алғашқы түсініктері осы кәсіби-бағдарлы кезеңде қалыптасады.

Екінші, яғни теориялық кезеңде шешілуі тиіс міндет арт-технология негізінде кәсіби педагог ретінде даярлануының сапалылығы мен тиімділігіне деген студент оң көзқарас қалыптастыруы, арт-технологияның табиғаты мен ерекшеліктері, мүмкіндіктері мен қол жеткізетін жақсы нәтижелері туралы теориялық білім мазмұнын меңгертіп, практикалық дағдыларды қалыптастыру. Бұл міндеттің шешілуі жолы арнайы түрде таңдау курсы, тақырыптық семинарларды, лабораториялық және өзіндік жұмыстар, басқа да арт-шаралар ұйымдастырып өткізу болып табылады.

Үшінші яғни кәсіби-шығармашылық кезеңдегі алға қойылатын міндет студенттерге таңдау курсына оқып-меңгерген теориялық білім мен семинарларда, лабораториялық сабақтарда, өзіндік жұмыстар орындау барысында меңгерген практикалық дағдыларын «Арнайы арт-клуб» жұмысына қатысып, маңыздылығын түсіну, арт-әдістердің пайдалылығы мен тиімділігін көзбен көру. Бұл кезең өмірдегі арт-технологияның қызметін шынайы практикада түсініп, игеруін мүмкін ететін кезең болып табылады. Осы бөлім келесі әдістемелік бөліммен тығыз байланысты болатыны да белгілі. Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлау моделінің шынайы өмірге қолданысқа енгізілуі оның құрылымының технологиялық сипатта болуымен және әсіресе, әдістемелік жүйесі мен ол әдістеменің толыққанды әрі сапалылығымен байланысты болып келеді. Әдістеменің сондай толыққандылығы мен сапалылығы болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлауда көркем өнер және шығармашылық әдістерін игеруге ұмтылуға қалыптастыруымен, оқытушы мен студенттің арасындағы дидактикалық қатынастың теориялық, пәндік және көркем өнер интеграциясына негізделген гуманистік бағытта ұйымдастырылуымен, сондай-ақ, кәсіби даярлық талаптарына сай арт-технологияның мүмкіндіктерін рефлексивтік дамуға, жеке тұлғаның шығармашылық мүмкіндіктерін ашуға белсенді ұстанымда болуға дағдыландыруымен анықталады.

Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлау моделінің соңғы блогы «Бағалаушы-нәтижелілік блок» деп аталады. Бұл блокта екі бөлім көрсетілді: бірі - арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлығының қалыптасқандығын білдіретін критерийлер, ал екіншісі - арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлығының қалыптасу деңгейлерін көрсетеді.

Болашақ бастауыш білім педагогын арт-технология негізінде кәсіби даярлау моделінің бағалаушы-нәтижелілік блогының іске асырылуына қатысты жасалған осы кестеде анықталған критерийлер мен көрсеткіштер өзара синтез құрып, студенттердің әдістемелік әрекетіне технологиялық даярлығының деңгейлерін көрсетеді. Ғалымдардың атап көрсетінше, беліленген критерийлер мен көрсеткіштер болашақ педагогтерді технологиялық қырынан даярлада икемділікпен әне динамикалық түрде дами береді.

Қорытынды. Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделінің зерттеу жұмысымыздың мақсаты мен міндеттеріне жауап бере алатынына модельдің блоктары мен ішкі компоненттерінің жүйелі байланыстары анықталуы негізінде көз жеткізе аламыз.

Модельде көрсетілген әрбір блок пен оның ішкі құрамындағы компоненттердің барлығы арт-технологияның болашақ педагогтердің кәсіби даярлығына бағытталып, осы міндетті шешуге қызмет етеді. Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделінің Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың құрылымдық-мазмұндық моделінің дайындауда келесідей ғылыми-әдістемелік ұсыныстар беріледі:

- арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш сынып педагогтерінің шығармашылық қабілеттерін ашу; өнер арқылы шектен тыс эмоцияларды тудыратын проблемаларды жеңу,

шығармашылық энергияның шығуына көмектесу; ұстаздық шеберлігі мен сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мақсатында «Art » студенттер клубының жұмыс бағдарламасын тәжірибеге ендіру;

- «Арт технология» атты элективті курс бағдарламасын дайындау, ұйымдастыру.

Біз, Арт-технологиялар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерін кәсіби даярлаудың модельдеу тақырыбында мақала дайындауда Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің Бастауыш білім беру кафедрасының ұжымына алғыс айтамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың “Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 1- қыркүйек, 2023 жыл. - <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-adiletti-kazakstannyn-ekonomikalyk-bagdary-atty-kazakstan-halkyna-zholdauy-18333>
- 2 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000368076>
- 3 Арт-терапия: хрестоматия / Под ред. А.И.Копытина. СПб.: Питер, 2001. С.56-57.
- 4 Мак-Люэн М. Галактика Гуттенберга: Сотворение человека печатной культуры. К.: Ника Центр, 2003. - 432с.
- 5 Бьюзен Т., Бьюзен Б. Интеллект-карты. Практическое руководство. - М.: Попурри, 2010. - 368 с.
- 6 Liebmann M. Art therapy for Groups: a handbook of themes, games and exersises. Cambridge, Boston & London: SHAMBALA, 2003. P. 40-46.
- 7 <https://www.insea.org/international-journal-of-education-through-art>
- 8 Медведева Е.А., Левченко И.Ю., Комиссарова Л.Н., Добровольская Т.А.. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для вузов / - Москва: Академия, 2011. - 248 с.
- 9 Алексеева М.Ю. Практическое применение элементов арт-терапии в работе учителя. Учебно-методическое пособие для учителя иностранного языка. М.: АПК и ПРО, 2003. - 88 с.
- 10 Копытин А.И. Арт-терапия в контексте культуры и технологии// Материалы международной конференции «Арт-терапия и творческое самовыражение в сохранении здоровья и развитии человеческого потенциала», Москва, 2010. С.21-27.
- 11 Колошина Т.Ю. Арт-терапия. Методические рекомендации. Режим доступа: <http://www.vashpsixolog.ru/correctional-work-school-psychologist/171-psixoterapiya/1473-dramaterapiya>
- 12 Корженко О.М. Артпедагогика сегодня: цели и перспективы развития / О.М.Корженко, Е.А.Заргарьян // Теория и практика образования в современном мире: материалы III междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, май 2013 г.). - СПб.: Реноме, 2013. С. 95.

References:

- 1 Memlektetik basshy Qasym-Jomart Toqaevtyń «Adiletti Qazaqstannyn ekonomikalyq bagdary» tyralu Qazaqstan halqyna Joldaýy. 1-qyrqúiek, 2023 jyl. - <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-adiletti-kazakstannyn-ekonomikalyk-bagdary-atty-kazakstan-halkyna-zholdauy-18333>
- 2 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000368076>
- 3 Art-terapia : oqýlyq / red. A. i. Kopytina. Sankt-Peterbýrg.: Piter, 2001. B. 56-57.
- 4 Mak-Lúan M. Gýttenberg galaktikasy: baspa mádenietiniń adamy.K.: Nika Ortalygy, 2003. - 432s.
- 5 Busan T, Busan B. aqyl-oi kartalary. Praktikalıyq nusqaylyq. - M.: Popýrri, 2010. -368 B.
- 6 Liebmann M. Art therapy for Groups: a handbook of themes, games and exersises. Cambridge, Boston & London: SHAMBALA, 2003. P. 40-46.
- 7 <https://www.insea.org/international-journal-of-education-through-art>
- 8 Medvedevae.A., Levchenko.Iý., Komisar.N., Dobrovolskaiat.A..Arnaiy bilim berýdegi Artpedagogika jáne artterapia: joǵary oqý oryndaryna arnalǵan oqýlyq / - Máskeý: Akademia, 2011. - 248 b.
- 9 Alekseeva M. Iý. muǵalimniń jumysynda art-terapia elementterin praktikalıyq qoldaný. Shet tili muǵalimine arnalǵan oqý-ádistemelik qural. M.: AÓK jáne PRO, 2003. - 88 b.
- 10 Kopytin A. i. mádeniet jáne tehnologia kontekstindegi Art-terapia // "art-terapia jáne densaylyqty saqtay men adam áleyetin damytıdayy shyǵarmashylyq kórinis" halyqaralyq konferensiasynyn materialdary,Máskeý,2010. B.21-27.
- 11 Koloshina t. iý. Art-terapia. Ádistemelik usynyndar. Kirý rejimi: <http://www.vashpsixolog.ru/correctional-work-school-psychologist/171-psixoterapiya/1473-dramaterapiya>
- 12 Korjenko o. m. búgingi Artpedagogika: damý maqsattary men perspektivalary / O. M. Korjenko, E. A. Zargarán // Qazirgi álemdegi bilim berý teorıasy men praktıkasy: III halyqaralyq materialdar. gylymi. konf. (Sankt-Peterbýrg q., Mamyр 2013 j.). - Sankt-Peterbýrg.: Renome, 2013. B.95.